

דרך עץ חיים לרמח"ל

והוא הקדמה לספר פתחי חכמה,

והוא מיוסד על ספר עץ החיים למהרר"ו זלה"ה.

יוצר האדם ומנהיגו הוא עשהו ויכווננהו מוכן להבין ולהשכיל השכלה גדולה¹ יותר ממלאכי השרת. וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בראשית רבה יז): "אמר להם, חכמתו מרובה משלכם!" וכאשר יחפוץ בתבונה על פי דרכו, ינחהו להשיג עד שמי השמים דברים שהם כבשונו של עולם שכיסם עתיק יומין. אך הנה טובו בידו, ולו משפט הבחירה, להתחכם ולדעת או לישאר ערום מכל חכמה, הגם שהלב והשכל בקרב גופו. וזה תראה, כי שנים הם בתבונה אחת נבראו: (1) שכל האדם, (2) והתורה המשכלת אותו.

(1) על התורה נאמר (ירמיה כג כט): "הלוא כה דברי כאש נאם ה'". והודיענו בזה, כי אמת הדבר, שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה, אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנוי מרומים, גנוי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה.

והוא דבר החכם (משלי ו כג): "ותורה אור" - אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים. ואף גם זאת, הנה בדקדוק גדול נמשלה לאש ובהשוואה מדוקדקת, כי כאשר תראה הגחלת שאינה מלובה, השלהבת היא בתוכה כמוסה וסגורה, אשר בהפיח בה אז תתפשט ותתלהב ותצא מתרחבת והולכת, ובשלהבת ההיא נראים כמה מיני גוונים, מה שלא נראה בתחילה בגחלת², והכל מן הגחלת יוצא.

כן התורה הזאת אשר לפנינו, כי כל מלותיה ואותיותיה כמו גחלת הן, אשר בהצית אותן כן כאשר הן, לא ייראו כי אם גחלים וגם כמעט עמומות. ומי שישתדל לעסוק בה, אז תתלהב מכל אות שלהבת גדולה³, ממולאה בכמה גוונים - הן הידיעות העומדות צפונות בתוך האות ההיא. וכבר פירשו זה בספר הזוהר על אל"ף ב"ית. ואין הדבר משל, אלא עצמי כפשוטו ממש, כי כל האותיות שאנו רואים בתורה כולן מורות על עשרים ושנים אורות הנמצאים למעלה, והאורות⁴ ההם העליונים מזהירים על האותיות, ומכאן נמשכה קדושת התורה קדושת ספר התורה, ותפילין, ומזוזות, וכל כתבי הקודש. ולפי הקדושה שבה נכתבים - כך

¹ הרמח"ל כאן עוסק בהקדמה ללימוד הקבלה, שכן מסקנתו בסוף הספר היא להתחזק בתיקונים ע"י לימוד הקבלה, ועל כן צריך האדם להפעיל את החכמה שניתנה לו על ידי הבורא ואם לא יפעיל את החכמה היא תשאר מנוונת, ולא תצא לפועל. חכמה = כח מה, שהיא רק בכח וצריך להוציאה לפועל. ראה מסילת ישרים פרק ו' בבאור חלקי הזריזות: ... אך אם יתנהג בכבודות בתנועת אבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיון יעידהו. ע"ש.

² תיקוני זוהר הקדמה דף ד' ע"א: קום יחזקאל נביאה, לגלגה אלן מראות קמי שכינתא, דאתמא בהון ודמות החיות מראיהם כגחלי אש, בנקודי אורייתא ובנקודי וטעמי דאורייתא, דעלייהו דאתון אתמר ודמות החיות, מראיהם כגחלי אש אלן אינון נקודין, בוערות כזוהר הרקיע, והמשכילים אלן אתון, יזהירו אלן נקודין דנהרין בהון, כזוהר אלן טעמי.

³ אוצרות חיים דף ט' ע"ב: ... וזהו הטעם אשר הסי"ת יש בו כתיבת אותיות ותגין וחסר ממנו טעמים ונקודות והוא כי כבר ידעת כי ס"ת הוא בחי יסוד דאבא... ולכן הסי"ת מורה על ענין זה הנז' וע"י מה שהשליח ציבור קורא הפרשה בס"ת בטעמים ונקודות הוא נתקן מה שחסר ממנו ולכן תמצא כי הטעמים יש בהם הוראה בהוצאת הבל מן הפה כי יש ניגון פרטי לכל טעם וטעם בפני עצמו בהוצאתו מן הפה ולחוץ. וכן הנקודות יש להם הוצאת הברה... עכ"ל. ע"ש. הרי לנו שכתובת האותיות והתגים בס"ת, הם בחינת המלכים שירדו לבריאה. וקריאת התורה ע"י הש"ץ הוא תיקון אותם המלכים שמביאים להם בחינת נקודות וטעמים ממקור הברכה ע"ב ס"ג דא"י, שהם האור החסר להם ואז מזהירים באותיות, והוא השפע שהם הידיעות והפירושים שמתגלים למי שקורא בהם. ואיכותם לפי הקדושה שבה נכתבו, ככה יורידו השלמתם אם גדולה או קטנה.

⁴ עיין זוה"ק פ' בלק דף ר"ב ע"א: ... ולית לך מילה באורייתא דלית בה כמה בוצינין מנהן לכל סטר האי קרא איהו כפום פשטיה ואית ביה כפום מדרשיה ואית ביה חכמתא עילאה לאזדהרא למאן דאצטרך זכאה חולקיה מאן דאשתדל באורייתא תדיר, ע"כ. מכאן משמע שדווקא מי שלומד מתוך ספר תורה הכתוב על ידי סופר האותיות זוהרות ומשפיעות על הלומד בהם ומבין פשט דרש וגם סודות, וזה דווקא שלומד ומתבונן מתוך ס"ת. ועיין אוצרות חיים דף ט' ע"ב: ... וזהו הטעם אשר ס"ת יש בו כתיבת אותיות ותגין וחסר ממנו טעמים ונקודות... וע"י מה שהש"ץ קורא הפרשה בס"ת בטעמים ונקודות הוא נתקן מה שחסר ממנו, ע"ש.

תגדל ההשראה וההארה של האורות ההם על אותיותיהם. ולכך ספר התורה שיש בו פיסול אחד נפסל כולו, כי אין ההארה עומדת עליו כראוי, שתימשך ממנו הקדושה לעם בכח הקריאה בו⁵. ונשוב לענין, כי האורות עומדים על האותיות, ובאותם האורות כלולות כל הבחינות הפרטיות שיש על כל אות ואות, כאשר זכרתי. אך אין מגיע לנשמת הרואה את האותיות ההן אלא אור אחד סתום, כמו הגחלת. אך כשמשתדל האדם להבין, וקורא וחוזר וקורא, ומתחזק להתבונן, הנה כל כך מתלהטים האורות ההם ויוצאים כמו שלהבת מן הגחלת בנשמה. ועל זה אמר התנא (אבות ה):

"הפוך בה והפוך בה דכולא בה", כי צריכים העוסקים להיות הופכים והופכים, עד שתלהב כמעשה האש ממש⁶.

והנה בהיות השלהבת מתלהטת, כבר אמרתי שיש בה כמה גוונים מרוקמים, וכן נמצאים כמה ענינים גדולים נכללים בשלהבת של האור הזה. אמנם עוד ענין אחר נמצא, כי יש כמה פנים לתורה, וכבר קבלו הקדמונים, שלכל שורש מנשמות ישראל יש כולם בתורה, עד שיש ששים רבוא פירושים לכל התורה מחולקים לששים רבוא נפשות של ישראל. וזה נקרא שהתורה מתפוצצת לכמה ניצוצות, כי בתחילה מתלהטת, ואז נראים בה כל האורות הראויים לענין ההוא, ואותם האורות עצמם מאירים בששים רבוא דרכים בששים רבוא של ישראל. וזה סוד (ירמיה כג כט): "וכפטיש יפוצץ סלע". הרי לך, שאף על פי שהתורה היא בלי תכלית, ואפילו כל אות ממנה היא כן, אך צריך ללבושה, ואז תתלהב.

⁵ **הקלף והכתב**, המשיל אותם הארזי"ל בעץ חיים, לאש שחורה כתובה על גבי אש לבנה. והלבן בחינת החיורתא (הקלף), ואש השחורה בחינת השערות (הכתב). ועוד, ידוע היות בחינת טעמים נקודות תגין אותיות (טנת"א). התורה הכתובה היא בחינת אותיות ותגין, והוא בחינת נפילת המלכים, אך על ידי הקריאה בה, אנו מביאים נקודות וטעמים, (שזה תורה שבעל פה. ספר תורה עם טעמים ונקודות פסול) והם האורות שמביאים על ידי הקריאה. וזה בזכות ההכנה לקריאה, והקריאה עצמה, שזה בחינת עליית מ"ן, והורדת השפע החדש. ובו כל החידושים שמתחדשים למי שקורא ומתבונן באותיות התורה בשעת הקריאה. וזה גם תלוי בקדושה ובטהרה שנכתב הספר.

⁶ צריך לומר שאור זה נמצא דווקא על הקטע שעומד לקרוא, כמו פרשת השבוע, וכמו שכתבתי לעיל, ובה יובן גם מאמר חז"ל (מס' שבת דף י"ג ע"א) האוחז בס"ת ערום נקבר ערום, ערום ס"ד... אלא ערום מאותה מצוה. ומשמע שדווקא בזמן שבאים לקרא בתורה, ובקטע שקוראים בו, שאם לא כן היה קשה איך המתעסקים בספר תורה, בכתובה, תיקון והגהה לא נוהרים מכך, אלא צריך לומר שהאוחז להגיה או לתקן, שלא בזמן הקריאה, לית לן בה.